

Az indexelés mérése. - /Measure of indexing/ - ARTANDI, S. - Library Resources and Technical Services, 8.k. 3.sz. 1964.nyár 229-235.p.

A gépi és a kézi uton előállított indexek összemérhetősége és alkalmasságuk megállapítása céljából szükség van az indexek kiértékelésére. A szerző öt szervetlen kémiai kézikönyvet, illetve az azokhoz szerkesztett indexeket tette vizsgálatainak tárgyává. Az indexelés mértékéül három kritériumot állapított meg:

1. Az indexelés sűrűsége. Kétféle sűrűségről lehet szó:

1.1 a vezérszavazás sűrűsége /heading density/ az indexben szereplő vezérszavak számának és a könyv szavai számának hányadosa. A hányados értékének 1000-szeres szorzata azt mutatja, hogy a könyv

100 szavára hány vezérszó esik. Az indexben levő vezérszavakat megszámlálják. A könyv szavainak mennyiségét statisztikai úton határozták meg;

1.2 az index-tételek sűrűsége /entry density/ az indexben szereplő oldalszám-utalások mennyiségének és a könyv oldalai számának hányadosa. Értéke megadja, hogy a könyv egy oldalára átlagosan hány-szor történik hivatkozás az indexben.

2. Az indexelés eloszlása. Az indexben különböző típusú tételek szerepelnek: személynevek, kémiai vegyületek nevei és más fogalmak. Ezek mennyiségeit megszámlálással határozta meg. A kapott értékek mutatják, hogy az index az említett típusú tételekből milyen arányban tevődik össze.

3. Az indexelés teljessége. A könyvből megfelelő számú mintaoldalt választott és ezekre határozta meg a teljességi értékeket. Ezeknek aztán átlagát vette és ez lett az egész műre vonatkozó indexelés-teljességi mértékszám. Egy könyvoldal indexelésének teljességét az oldalról vett index-tételek számának és egy összegnek hányadosa képezi. Az összeg a következőkből tevődik össze: az oldalra vonatkozó index-tételek száma, a hibás indextételek száma, valamint ama tételek száma, amelyeknek az indexben szerepelniük kellett volna, de abból hiányoznak. A hányados értékét 100-al szorozva az indexelés teljességének mértékszámát százalékban kifejezve kapta. - A tanulmány végén táblázatos összeállításban szerepelnek a vizsgált öt szervetlen kémiai kézikönyv indexelési mértékszámai, valamint ezeknek általánosított átlagai. Ez utóbbiak a szóbanforgó publikáció-típus indexelési mértékszámainak tekintendők. Más típusú publikációk számára hasonló eljárással szintén meghatározhatók az indexelési mértékszámok. /O.G./

55

002:02

Dokumentációs szolgáltatás a "könyvtárügy"-ről. - /Der Dokumentationsdienst "Bibliothekswesen" / - GUNDEL, P. - KUNZ, F. - Der Bibliothekar, 18.k. 8.sz. 1964.aug. 806-817.p.

1964 májusában indult a lipcsei Deutsche Bücherei kiadásában megjelenő dokumentációs szolgáltatás a könyvtárügyről. A vállalkozásban a Humboldt egyetem Könyvtártudományi Intézete, a berlini Zentralinstitut für Bibliothekswesen és még 10 nagyobb könyvtári intézmény vesz részt. A könyvtárügyről tájékoztató kartonszolgáltatás A/6-os formátumban, /105 x 148 mm/ kerül kiadásra és a következő adatokat tartalmazza:

- ETO szám,
- tárgyszó,
- szerző,
- cím /címfordítás/, alcím,
- a folyóirat címe, kiadó, évfolyam, év, füzettség, oldal,
- a folyóiratcikk referátuma, a referátum készítőjének nevével,
- a dokumentációs szolgáltatás megnevezése és kiadója,
- a kartonszolgáltatás év- és sorszáma.

A kartonszolgáltatáshoz tárgyszó-regiszter készül.

/Sz.T./

Üzemel a MEDLARS. - /MEDLARS goes "on-line"/ - Journal of Data Management, 2.k. 9.sz. 1964.szept. 51.p.

A MEDLARS /Medical Literature Analysis and Retrieval System/ a világ legnagyobb orvostudományi információtároló és visszakereső rendszere, mely a Honeywell 800-as nagyteljesítményű elektronikus adatfeldolgozó berendezéssel dolgozik. Létesítésének költségei 3 millió \$-ra rúgtak. Tulajdonképpen ez az első komplex gépesítésű könyvtári és dokumentációs adatfeldolgozó rendszer. Ugy építették ki, hogy a dokumentációs egységek adatait az egyszerű betáplálás nyomán annyiszor lehessen visszanyerni, ahányszor szükség van azokra, és olyan formában, olyan módosításokkal, amint kívánják. Általában minden információ entry-t legalább ötször használnak fel a különböző dokumentációs produktumok előállításánál. A jelen év folyamán több mint 16 000 orvostudományi folyóiratszámot dolgoznak fel, melyek mindegyike átlag 10 tanulmányt tartalmaz. 1970-ig a feldolgozott dokumentumok mennyiségét 250 000-re akarják emelni. E dokumentumtömeg címléírásait az index-fogalmakkal együtt lyukszalagokon táplálják be a Honeywell 800-as berendezésbe, amely feldolgozza és mágnesszalagokon tárolja azokat. A rendszer főfeladata az Index Medicus előállítása. Minden hónapban egy kb. 500 oldalas füzet készül, melyben mintegy 12 000 címléírás szerepel a megfelelő vezérszavak alatt. A szedéstükört a GRACE-berendezéssel /Graphic Arts Composing Equipment/ automatikusan állítják elő. /O.G./

A szakkönyvtár kapcsolata a közönséggel. - /Public relations for the special library/ - CROOKSTON, M.E. - Special Libraries, 55.k.5.sz. 1964.máj.-jun. 283-285.p.

A jó propaganda felbecsülhetetlen értékű a szakkönyvtár számára. Publikációk. Jól bevált és egyszerű szolgáltatás a könyvtári bulletin. Ez lehet csupán a könyvtár új beszerzéseinek felsorolása, de lehet annotált jegyzék is; lehet rendszeresen, meghatározott időközönként megjelenő kiadvány. A Meldrum and Fewsmith cég /Cleveland/ lapja a M and F Library News, havonta jelenik meg 20 év óta megszakítás nélkül, példányszáma időközben 20-ról 450-re emelkedett. A könyv és cikk ismertetések tárgyi szerinti csoportosításban szerepelnek. Esetenként egy-egy speciálisan érdekes jelentésből részletet is közöl a lap. A kívánságokat a laphoz mellékelt úrlapon lehet közölni. Amikor a vállalat egy másik vállalattal kapcsolatba lép, akkor az újságot a másik vállalat vezetőinek megküldik, mellékelve a könyvtár szolgáltatásainak ismertetését. A könyvtári propaganda szolgálat egy másik egyszerű módja kiértékelő kartonok használata, amelyeket különböző, a közönségnek küldött anyagokhoz mellékelnek. Két típusa van, kétféle szöveggel: 1. beérkezett az anyag, amit a címzett kért; 2. beérkezett olyan anyag, amely címzettet érdekelheti. Kiküldenek ezenkívül levelezőlapokat, amelyeken a könyvtár szolgáltatásai röviden le vannak írva, ezeket elküldik mindenkihez, aki a könyvtárat használhatja.

Országos könyvtári hét. Korlátlan lehetőségeket jelent a könyvtári munka segítése szempontjából. Fontos a változatos program kialakítása.

Jól kialakult és évek óta alkalmazott módszer a könyvtári szolgáltatások megismertetésére a következő: félévenként a vállalat egyes részlegeinek vezetőit meghívják, hogy az új dolgozók részére ismer-tessék részlegeik munkáját. Ezeket az összejöveteleket sokan látogat-ják.

A könyvtárost segítik a szóbeli népszerűsítés különböző formái is. A vállalat tárgyalásai során mindig megemlítik a könyvtárat, annak szerepét. A látogatók a könyvtárat is felkeresik. A könyvtár dolgozói minden lehetőséget elfogadnak, hogy külső szervek előtt a könyvtárról beszéljenek, az újságokban írjanak.

Az eredményeket elég nehéz lemérni, értékelni. 1958-ban alkalmaztak először "könyvtár bemutatást". A referensz-kérdések száma az-óta 123 %-al ugrott. A kötelezettségek, feladatok állandóan nőnek.

/G.M./

58

025.173:681.142-523.8

Eljárás a sorozatos művek számítógépes nyilvántartására. - /Serial record instructions for a computerized serial system/ - SRYGLEY, Ted F. - Library Resources and Technical Services, 8.k. 3.sz. 1964. nyár, 248-256.p.

A Florida Atlantic University könyvtára a sorozatos műveknek /folyóiratoknak/ összes könyvtári feldolgozási munkáit IBM 1460 számítógéppel végzi. A rendelés a géppel összeállított és a szállító cégenként rendezett jegyzékek igénybevételével történik. Minden megren-delt folyóiratról a számítógép annyi megirt, adatokkal ellátott gépi lyukkártyát készít, ahány folyóiratszám érkezik be. E kártyákat alfa-betikus rendben tárolják. A beérkező folyóiratszámokat betűrendbe rendezik és összevetik azokat kártyájuk adataival. Azután a kártyá-kat átküldik az adatfeldolgozó központnak, mely ezek alapján állítja elő a kurrens folyóiratok jegyzékét és egészíti ki a teljes állományt felölelő nyilvántartást. Az előbbi hetente háromszor jelenik meg, az utóbbit pedig félévenként adják ki. A folyóiratokat nem kö-rözik, hanem az érdekeltek Xerox-másolatot kapnak a vonatkozó folyó-iratok tartalomjegyzékéről. A be nem érkezett folyóiratszámokról a kartotékban visszaradt gépkártyák felhasználásával a számítógép automatikusan készít reklamáló leveleket. A folyóiratokat keresett-ségi idejük lejártá után csak mikroformátumban őrzik meg. Csupán az indexeket és a referáló lapokat őrzik eredetiben. Az egész nyilván-tartás alapját a sorozati művek nyilvántartási lapja képezi, mely úgy van kialakítva, hogy arról a gépkártyák közvetlenül lyukasztha-tók. Közli a nyilvántartó-lap ábráját, valamint a róla készülő gép-kártyák kártyaterveit.

/O.G./



Tudományos, műszaki és szakkönyvtárak a Szovjetunióban. - /Scientific, technical and specialist libraries in the USSR/ - POLUBOYARINOV, M. - NLL Translations Bulletin, 6.k. 6.sz. 1964. jun. 519-540.p.

A könyvtárhálózat állandó szélesítésére az 1917 évi forradalom első napjaitól gondot fordítottak, megteremtették a tervszerű fejlődés lehetőségeit. Kiemelkedő helyet foglalnak el a tudományos, műszaki és szakkönyvtárak. 1961 január 1-én statisztikai felmérés készült, a cikk e felmérés adataira épül.

A SZU-ban 1961 január 1-én 50 000 tudományos, műszaki és szakkönyvtár volt, 768 millió kötetnyi állománnyal, valamint a tudományos intézetekben és felsőfokú oktatási intézményekben levő 56 millió kötet idegen nyelvű anyaggal. /Összesen 381 000 könyvtár van, az állomány 1,9 milliárd kötet/. A könyvtárak különböző szempontok szerinti csoportosítását táblázatok szemléltetik. A 9 %-ot jelentő főiskolai, tudományos és kutató intézeti könyvtárak birtokában van a könyvállomány 49 %-a. Az e kategóriába tartozó könyvtárak jelentős bibliográfiai tevékenységet végeznek, ami az aktuális tudományos és műszaki problémák kidolgozása szempontjából fontos.

Jelentős helyet foglalnak el a vállalati könyvtárak, melyek szakmunkásokat, technikusokat és mérnököket szolgálnak ki: e könyvtárak száma 13,4 ezer /27 %/, állományuk azonban csak 11 %-a a tudományos könyvtárakénak. Tevékenységük az új módszerek és technológiai folyamatok, a munkatermelékenység emelését segíti.

Az egyéb /a felsőoktatás már fent szerepelt! / oktatási intézmények 6 %-ot képviselő könyvtáraiban 69 millió kötet könyv van /9 %/.

Minisztériumok és egyéb központi intézmények könyvtárainak állománya 90 millió kötet /12 %/.

Az 1957 évvel összehasonlítva, a könyvtárak számszerűleg nem, de állományuk jelentős mértékben nőtt. Külön táblázat mutatja be a 28 legjelentősebb tudományos, műszaki és szakkönyvtárat:

| város | a könyvtár neve | 1957 évi<br>könyvállomány | 1961 évi<br>könyvállomány |
|-------|-----------------|---------------------------|---------------------------|
|-------|-----------------|---------------------------|---------------------------|

a külön táblázat az állomány megoszlást a köztársaságok szerint, valamint az olvasószolgálati adatokat.

A követelmények egyre nőnek; ehhez hozzájárulnak: a szabadidő növekedése, a munkabrigádok, a levelező tagozatok és esti iskolák. Gyakorlati fontosságú a könyvtárközi kölcsönzés rendszere, de eredményei még nem kielégítőek. A könyvtárak eredményessége függ a könyvtári személyzet összetételétől, végzettségétől is, aminek felmérésére a vizsgálat kiterjedt, beleértve a társadalmi munkásként dolgozókat is.

/G.M./

Az eredményes működés mint mágnes. - /Efficiency as a magnet/ - SNEL, R. - Office Magazine, 11.k. 217.sz. 1964. jul. 531-532.p.

A Shell vállalat műszaki tájékoztatási részlege munkájában az alábbi alapelveket követi:

1. Az egyéni kiértékelések helyett heti jegyzékeket küld szét a dokumentumokról, amelyekből mindenki maga választja ki az őt érdeklő cimeket.

2. Kerülnek az érthető és olvasható anyagok kódolását, előnyben részesítik az érthető szavak, kulcsszavak használatát.

3. Nem gondolkoznak merev tárgyköri kategóriákban, mert azok állandóan változnak.

4. A határterületeket különösen fontosnak tartják a felhasználók szempontjából.

5. A felhasználók véleményeit és értékeléseit állandóan figyelemmel kísérik.

Egy-egy új szakterület szójegyzékének összeállítását nyolc hét alatt végzik el, a potenciálisan érdekeltekkel való félórás beszélgetések útján. A jegyzéket ezután átvizsgálják, egyeztetik és 4-6 hónapos használat után állítják össze végleges formájában. Az információk vállalaton belüli eredményes terjesztésének egyik legfőbb alapja a hasonló módszerekkel összeállított kulcsszó-gyűjtemények rendszere.

/B.S./

61

061.3:655.4/.5

Az olvasók a fizikai-matematikai irodalomról. - /Csitateli o fiziko-matematicheskoy literature/ - DOVATOR, E.N. - Tehniceszkije Biblioteki SzSzSzR, 4.sz. 1964.ápr. 37-38.p.

A GPNTB februárban olvasói konferenciát hívott össze a fizikai-matematikai irodalom megvitatására, ahol jelen voltak egyes kiadók képviselői. A vita tárgyát képező anyagból kiállítás rendeztek, kiadóvállalatokként csoportosítva a könyveket. Az olvasók itt közvetlenül értesülhettek a kiadók terveiről és kritikát gyakorolhattak eddigi tevékenységük felett. Megismerkedtek a kiadók előtt álló problémákkal. Nehéz követniük a tudományok gyors fejlődését. Mert az egyes kiadványok rövid idő alatt elavulnak, válogatni kell és eleget fordítani a gazdag külföldi irodalomból. Szó volt a tankönyv-ellátásról, a bibliográfiai munka színvonalának emeléséről, a példányszámról és az elosztás javításáról. Megállapították, hogy a matematikai könyveknél fontos a formátum megválasztása is. Végül leszögezték, hogy milyen hasznos a könyvtárak, kiadók és olvasók közvetlen kapcsolata.

/F.M./

62

061.3:659.24.001.6

Közös célok, közös feladatok. - /Obscsie celi, obscsie zadacsi/ - Tehniceszkije Biblioteki SzSzSzR, 4.sz. 1964.ápr. 53-54.p.

A tudományos kutatómunka koordinálásával foglalkozó állami bizottság 1964 április 11-én értekezletet tartott, melyen megtárgyalták az 1962 júliusában a tudományos és műszaki tájékoztatás fejlesztésére hozott kormányhatározat végrehajtásával kapcsolatos eredményeket és hiányosságokat. Az értekezleten kb. 500 küldött volt jelen. A beszámolókból kitűnt, hogy az eredmények még nem kielégítőek. A tájé-

koztatók sok helyen elszigetelten dolgoznak, nem működnek együtt kellőképpen a műszaki könyvtárakkal. Nincs jól összehangolva a bibliográfusok munkája és a folyóiratrendelés. Ez utóbbi miatt sok fontos külföldi folyóirat nem is jár az országba és tartalmuk így nem kerül be a referáló lapokba. Ki kell szélesíteni a könyvtárak hatáskörét, fokozottan igénybe kell venni könyvtárközi kölcsönzést. Megjelent az ETO második kiadása, hasznosítsák minél több helyen a Lenin Könyvtár tapasztalatait. Tovább kell tanulmányozni a kereső munka gépesítési lehetőségeit. Fontos probléma a káderképzés. A VINITI tanfolyamai két év óta működnek. A főiskolákon általánosan bevezetik a bibliográfiai képzést. /F.M./

63

099:017

Számítógéppel feldolgozott nyomtatott könyv-katalógusok /Boeing SLIP-rendszer/ - /Boeing SLIP: computer produced and maintained printed book catalogs/ - WEINSTEIN, E.A. - STRY, J. - American Documentation, 15.k. 3.sz. 1964.jul. 185-190.p.

A nyomtatott könyvkatalógus a legrégibb, de leghatásosabb katalógus forma. Merevsége megszűnik, ha géppel tetszés-szerűen időközben a változásokkal kiegészítve ismételtelen előállítható.

Általánosan használt megoldás a szabványos könyvtári kártyákat helyettesítő lyukkártyákról történő kiírás.

A Boeing SLIP-rendszer mindenfajta kártyatár elhagyásával közvetlenül elektronikus számítógéppel dolgozik. Szétküldhető nyomtatott könyvkatalógusokat állít elő IBM 7094, 7090 vagy 709 számítógépekkel. Adatok bevitele lyukszalagon vagy lyukkártyán történik.

Gépi programja mágnesszalagos gyorsmemória használatára épül. A program részei:

1. Vezérlés
2. Adatbevitel
3. Táblázat előállítás
4. Rendezés
5. Adatcsoportosítás
6. Kimenő szalag iratás
7. Listázás
8. Szalag keverés

A program jól kihasználja a gépek adattárolási kapacitását és az adatok átrendezési problémáját tényleges adatmozgatás nélkül oldja meg. /P.E./

64

37:002.007/48/

A dokumentalisták képzése a skandináv államokban.- /Szkolenie dokumentalistów w krajach skandynawskich/ - MAJEWSKI, Z. - Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji, 9.k. 2.sz. 1964.febr.-márc.4-8.p.

A FID 1963 novemberében Stockholmban rendezett 29. konferenciáján többek között a skandináviai dokumentalisták képzésének problémá-

it tárgyalták meg. A képzés ezekben az országokban - mind nemzeti, mind nemzetközi keretekben - intézményes és rendkívül fejlett. Az utóbbi időszakban a képzés szervezeti keretei tovább bővültek.

A dokumentalistákban távlatosan /1980-ig/ várható szükségletekről a Svéd Királyi Műszaki Tudományok Akadémiája felmérést készített, mely szerint az 1961-es 360 dokumentalista és szakkönyvtáros létszám helyett 1970-ben kb. 450, míg 1980-ban kb. 1150 dokumentalista lesz szükség Svédországban. Valamennyi skandináv országban úgy vélik, hogy mind a dokumentalisták, mind pedig a szakkönyvtárosok képzését együttesen kell megoldani. Az Alkalmazott Kutatások Skandináv Tanácsa /SCAR = The Scandinavian Council for Applied Research/ dokumentalisták képzésével foglalkozó szakbizottsága sürgeti a stockholmi egyetem filozófiai karán önálló dokumentációs tanszék létrehozását. Az önálló intézetként /independent institute/ működő tanszék dokumentációs doktori fokozat megadására lenne feljogosítva. Feladata a dokumentalisták képzése, a vonatkozó elméleti és módszertani vizsgálatok végzése, csekély mértékben tájékoztató szolgálat és konzultáció lenne. Fontos feladatként ide tartozik a különféle szaktanfolyamok előadójának oktatása a tudományos tájékoztatás és dokumentáció tárgykörében. Kidolgozták az oktatómunka részletes programját. Eszerint különféle alaptudományok, társadalomtudomány és nyelvtudományok mellett bizonyos tárgyakat a hallgatók műegyetemeken fognak hallgatni. A tanszék 1964-ben várható létrejöttéig a dokumentációról szóló előadásokat néhány műszaki tanszék vállalta magára. Az előadásokat a hallgatók kari érdeklődésének megfelelően differenciálták.

A bizottság a dokumentalisták középfoku képzésére is javaslatokat dolgozott ki. Mind a felsőfoku, mind a középfoku képzésben hangsúlyozott szerepet kapott a dokumentációs tevékenység gépesítése és az ezzel összefüggő nyelvismeret. A középfoku tanfolyamok előadás csoportjai: 1. a tájékoztatás forrásai, 2. az irodalomban feldolgozott anyag tudományos és műszaki alapjai, 3. a tudományos és műszaki tájékoztatás alapjai. A középfoku végzős dokumentalisták az alábbi négy terület egyikét választhatják majd:

1. alaptudományok és technika,
2. mezőgazdasági tudományok,
3. orvostudományok,
4. társadalomtudományok.

Az egyetemi szintű képzés a dokumentációs-tájékoztatási munka módszertani kutatásaihoz szükséges elméleti alapokon kívül pl. a különféle gépesítési rendszerekkel, a Gardin által kidolgozott SYNTOL /Syntagmatic Organisation Language/ automatikus dokumentációs módszerrel is foglalkozni kíván. Az egyes országokban folyó igen átgondolt képzési programot rendszeresen kiegészítik a skandináv országok közös, nemzetközi oktatási alkalmai /pl. 1963-ban Finnországban szerveztek közös tanfolyamot a szabadalmak tájékoztatói forrásként való egyszerű felhasználásáról/. /Z.L./

Kémiai értekezések előadása. - /Presenting the chemical paper/ - JONES, B.A. - Journal of Chemical Documentation, 4.k. 3.sz. 1964.jul. 131-140.p.

280 szakember számára két oldalas kérdőívet küldtek ki szakelőadásokkal kapcsolatos véleményük vizsgálatára. A beérkezett 225 válasz érdekes szempontokra világított rá.

A vegyész munkája általában hideg, módszeres számítás. Így eredményeinek közlése szintén száraz, sokszor élettelen és egyhangu lesz, különösen ha mondanivalóját szószerint felolvassa. Egy előadás általában 30 percnél hosszabb ne legyen. A figyelmet hallás útján nehezebb lekötni, ezért az előadásnak egyszerűbbnek kell lennie az írásnál.

Sok panasz hangzott el az akusztikai berendezések és helytelen használatuk ellen. Az előadást nemcsak tisztán kell hallani, hanem azt könnyen meg is kell érteni.

A beszéd jobban hat a felolvasásnál. A rögtönzés természetes és hízeleg a hallgatóságnak, mert közvetlenül hozzá szól és nem a teremhez. Ha az előadó mindenképpen ragaszkodik a felolvasáshoz, igyekezzék abba is némi közvetlenséget belevinni, tartson szünetet, nézzon időnként a közönségre, viselkedjék természetesen. A legtöbbször a lelkesedést hiányolták az előadó hangjából.

Szemléltetésre a legjobban bevált eszköz a dia-vetítés. De itt is sok kifogás merült fel. A képnek tisztának kell lennie, a betűk gyakran olvashatatlanok. A kép legyen egyszerű, hiszen vetítési ideje rövid. Hangsúlyozza ki az alap gondolatot. Zavaróan hat, ha a kép akkor is látható, amikor már másról van szó, ha túl sok a kép, ha egy-egy képhez nincs kellő magyarázat, ha az előadó magyarázat közben háttal áll a közönségnek. A vetített képes előadások előtt teljes "kosztümös főpróbát" kell tartani.

Sokan nem voltak megelégedve a viták megrendezésével sem. A hozzászólások legyenek spontánok, legfeljebb a jég megtörésére kell egy-két előkészített kérdés. A vitában ne legyenek egyes kiselőadások, ideje ne legyen több mint az előadásra szánt idő fele. Egy élénk vita hirtelen lezárása nem helyes, az elnök azonban ne várja be azt sem, míg a lelkesedés lelohad és elhal. Minden kérdésre egyformán udvarias választ kell adni.

/Dzs/

Könyvtári továbbképzés és egységes, szocialista képzési rendszer. - /Bibliothekarische Weiterbildung und einheitliches sozialistisches Bildungssystem/ - BÖTTCHER, W. - Der Bibliothekar, 18.k.8.sz. 1964.aug. 792-795.p.

Minden könyvtári szakképesítéssel rendelkező könyvtárosnak lehetővé kell tenni a tervszerű továbbképzést, s legalább egy speciális szakterületen ismereteinek elmélyítését. Ez történhet konferenciák, tanfolyamok segítségével, vagy magasabb kvalifikációk megszerzésével. A továbbképzés eredményeinek lehetőség szerint közvetlenül a jobb munkában kell megnyilvánulnia.

A továbbképzés rendszere azonban nincs egységesen kidolgozva. NDK-beli tervek szerint 7 félé tagozaton kell a továbbképzést megkezdeni:

- 2 társadalomtudományi tagozaton,
- 2 természettudományi " "

2 műszaki tagozaton,  
1 gyermekkönyvtári tagozaton.

Mindegyik tagozaton az alap- és speciális tantárgyak aránya 1:2-höz, /azaz egyharmad alaptantárgy, kétharmadrész speciális kollégium/. Az alaptantárgyak között a könyvtárban, könyvtári ügyvitel szerepelnek. A speciális tárgyaknál a cél az, hogy egy szűkebb szakterület legujabb ismereteit a gyakorlati könyvtári feladatokkal összehangolják, elmélyítsék és elterjesszék.

A továbbképzés egységes kialakítása céljából szükségesnek látszik a szocialista országok képzési rendszereit megvizsgálni, ill. összehangolni.

/Sz.T./

67

406:8-96

Műszaki közlemények írása. - /Writing the technical report/ - CORTELYOU, E. - Journal of Chemical Documentation, 4.k. 3.sz. 1964. jul. 141-143.p.

Tul sokat hangoztatták már azt a megállapítást, hogy mérnökök és tudósok nem tudnak írni. Ez azonban így általánosságban nem áll.

A jó műszaki közlemény alapja a jó tudományos munka. Még a leggyengébben megyszerkesztett írás is értékes, ha értékes adatokat tartalmaz. Nem vonhatunk le tehát elhamarkodott következtetést csak azért, mert a mű stílusa nem elég elegáns és a nyelve szegényes. A tudósokat meg kell tanítani írni.

A jó írásmű pontos, tömör és érthető. Éppen olyan érdekes olvasmány lehet /egy másik szakember számára/ mint egy detektívregény. De nem kell feltétlenül a közönség lenyűgözésére törekedni, hiszen meghatározott közönség számára készül.

Az írás éppen olyan készség, mint bármely más, tehát gyakorlás útján fejleszthető. Okulni kell azonban a hibákból és a jó példákból is. Egy szerző öt-hatodik kiadványa messze felül kell múlja az elsőt.

Nehézséget okoz, ha a közlemény több szintű közönséghez kell hogy szóljon. Egy három részes tanulmány a felhasználók három fokozata szerint oszlik meg:

1. összefoglalás vagy kivonat - általános fogalmakkal irandó, a tanulmány legkevésbé szakszerű része, tájékoztatást nyújt az adminisztratív ügyintézőknek gazdasági döntésekhez, a könyvtár pedig tárgyszavazáshoz használja fel;

2. a közlemény törzse - már szakmaibb színvonalon készül, a többi tudósnak, de nem mindig szakembereknek szól;

3. függelék vagy melléklet - a legszakszerűbb rész, azoknak a szakembereknek készül, akik a dolgot saját további kutatásaikhoz használják. Speciális részleteket, esetleg táblázatokat, grafikonokat is tartalmaz.

Az alapvető szókészlet tartalmazni fog hosszú szakkifejezéseket is. Nem mindegy azonban, hogy azokat a pontosság kedvéért vagy nagy-képességből használjuk-e. A zsargon és az elfogadható műszaki nyelv között is igen szűk a határvonal. A tudományos munkában a szinonimák használata sok zavart okozhat.

Sok intézmény rendez tanfolyamokat is e tárgyban, ahol részben műszaki képzettségű, részben hivatásos nyelvtanárok adnak elő. A tan-

folymokat rendszerint 15-18 héten keresztül, hetenként egyszer két órában tartják. /Dzs/

68

621.397.13:002.513.3/5

Televíziós kártotékolás. - /Filing by television/ - Journal of Data Management, 2.k. 9.sz. 1964.szept. 47.p.

Videofile elnevezéssel egy új elv alapján szerkesztett, teljesen automatikus dokumentációs tároló- és visszakereső berendezés jelent meg az amerikai piacon. A rendszer alapját a televíziós képeknek mágneses szalagon való rögzítése képezi. A berendezés a dokumentációs adatanyagról /ez állhat dokumentumokból, referátumokból, címleírásokból/ televíziós képeket készít a azokat mágneses szalagon tárolja. A szalagról visszakeresés esetén a képeket ugyancsak televíziós eljárással a berendezés újra láthatóvá teszi. Mégpedig vagy az olvasógép gyanánt szolgáló televízióskészülék képernyőjén állítja elő, vagy elektrosztatikus úton papírra viszi. Egy központi berendezéshez számos leolvasóskészülék kapcsolható. Tehát egy információs központból sok fogyasztó látható el. Az olvasóskészülékek billyentyűzettel vannak ellátva, ennek segítségével hívható ki a központi tárolóból a kívánt dokumentációs entry. De vezérelhető a kihívás gépi lyukkártyákkal vagy elektronikus adatfeldolgozó berendezés outputjával is. Az első berendezést most szerelik a George C. Marshall Space Flight Center /Huntsville, Ala/ számára. Aeronautikai és űrepülési kutatási jelentések tárolására és visszakeresésére fogják használni. - A berendezés ára \$ 200 000 és 1 millió között mozog az összeállítástól függően. A gyártó cég átütő sikert vár az új elv alapján szerkesztett dokumentációs géptől. /O.G./

69

651.838.4

Hatékony információ keresési stratégiák "tökéletes" indexelés nélkül. - /Effective information-searching strategies without "Perfect" indexing/ - TRITSCHLER, R.J. - American Documentation, 15.k. 3.sz. 1964.jul. 179-184.p.

Számítógép útján végzett információ keresés előnye a kézi kereséssel szemben akkor bontakozik ki, ha csak gépeknél megvalósítható stratégiákat alkalmazunk. A néhány lehetséges stratégia közül legjobb az, amely viszonylag érzéketlen a tökéletlen indexeléssel szemben, amivel általában számolni kell.

Az eljárás a keresésnél azonosaknak talált index fogalmakat megszámlálja és ennek alapján minden talált tétel számára egy "megfelelési tényezőt" számít. A talált dokumentumok között az a legjobb, amely a legtöbb keresett descriptor tartalmazza. A keresés eredményét a megfelelés valószínűségének sorrendjébe állítja.

Sok rendszer a Bool-algebra alapján álló keresés stratégiát használja. Ez a tökéletlen indexelés következtében hiányzó descriptorok miatt gyakran nulla eredményt ad, ha minden keresett fogalom együttes előfordulását vizsgálja. Ha viszont vagylagos előfordulás-



sal megelégszik, nagyszámu használhatatlan elemmel felszaporított eredménye lesz a keresésnek. Információs rendszerek működésének tapasztalata, hogy túl sok anyag nyérése épp úgy értéktelenné teszi a visszakeresést, mint túl kevés.

Ez az egyeztetésre és számlálásra felépített egyszerű keresési eljárás igen jól használható kis számítógépeken. Pusztán emberi munkára felépített könyvtári kereső műveleteknél ez a módszer időigényes és nehézkes lenne.

/P.E./

70

651.838.4

Információ tároló és visszanyerő rendszerek összehasonlító elemzésének módszertana: Kritikai áttekintés. - /Methodology for the comparative analysis of information storage and retrieval systems: A critical review/ - KLEMPNER, I.M. - American Documentation, 15.k.3.sz. 1964.jul. 210-216.p.

Könyvtárosok a dokumentátorok, tájékoztató mérnökök, számítógép szakemberek segítségével kísérlék meg a könyvtárakban felhalmozott irodalmat és adatokat feltárni. 1964-65. költségvetési évben ilyen kutatásokra és fejlesztésre az USA 16 milliárd dollárt irányzott elő. A tájékoztató szolgálatok kiadványai sokszor csak növelik az anyag áttekinthetetlenségét. Szükségessé vált az információ tárolási és visszanyerési rendszerek összehasonlító elemzését adó tanulmányok kritikai revíziója.

Bemutatja az összehasonlító elemzés módszertanának finomításában jelentkező fejlődési irányzatokat. Annak szükségét hangsúlyozza, hogy egy rendszer belső és külső tényezőinek elemzésénél nem egy, hanem több kutatási módszert kell alkalmazni. Bármely információ tárolási és visszakereső rendszer emberek és gépek egymásrahatásának terméke, ezért az elemzésnek mindkét tényezőre ki kell terjednie.

/P.E./

71

651.838.4

Két modell információ visszakereső rendszerek tervezéséhez. - /Two models for retrieval system design/ - HILLMAN, D.J. - American Documentation, 15.k. 3.sz. 1964.jul. 217-225.p.

Közkeletű tévedés az a nézet, hogy információ visszakereső rendszerek tervezését a Bool-algebrára kell alapozni. E vitát vizsgálja és felhívja a figyelmet több olyan kapcsolatos problémára, amely befolyással van a formalizmus megválasztására. A problémák e csoportja irrelevans megfontolásokra vezethet és felesleges késedelmet okozhat, ha a Bool-algebrára felépített modellt realisabb elméletek érdekében el kell vetni. E megfontolások védelmében egy olyan érvelést vizsgál meg, amely szerint különbséget kell tenni a Bool-algebra két interpretációja között és valamelyiket a kettő közül az igaznak elfogadható modell rangjára kell emelni, míg a másiktól ezt a rangot meg kell tagadni. Ezt az érvelést, mint egészségtelent és elégtelent, bírálja. Állítja, hogy ilyen mesterkélt szembeállítások felszámolása



szükséges előfeltételét alkotja használhatóbb elméletek megalkotásának.

Példaképpen felhívja a figyelmet a rácselméletre és a Brouwer-logikára. /P.E./

72

651.838.4

Tapasztalatok ember és gép kapcsolatáról könyvtárak gépesítésénél. - /Experience in man and machine relationships in library mechanization/ - KORIAGIN, G.W. - American Documentation, 15.k. 3.sz. 1964. ju. 227-229.p.

A tanulmány egy repülőgépgyár műszaki könyvtárának gépesítésénél szerzett tapasztalatokat ismerteti. A korábbi manuális uniterm rendszert váltották fel IBM 7090 és IBM 1401 elektronikus rendszerekkel. Bemenő adatokat Friden Flexowriter dolgozta fel. A gépesített információs rendszer három alrendszerből áll:

1. Bibliográfiai adatok alrendszere. Bemenő adatokat szolgáltat gépi nyelven.
2. Szótár alrendszer. Módosított uniterm indexekre épült fel, mágnesszalagon tárol. Közel 9000 fogalomból áll.
3. Témafigyelő szolgálat és irodalom kutatás. Bool-logikára és sulyozásra épül fel.

A rendszer működési hatékonysága a könyvtár hibátlan adatszolgáltatásán múlik. A gép kimenetén jelentkező eredmény visszahat a feldolgozók munkájára. Kezdetben a kimenő adatok 20 %-a volt hibás, ez később 10 % alá csökkent.

|                          |             |
|--------------------------|-------------|
| Hibaelemzés: flexowriter | 15 %        |
| programozás              | 6 %         |
| konvertálás              | 3 %         |
| szótár, indexelés        | 76 %        |
|                          | <hr/> 100 % |

/P.E./

73

651.838.4

Vizuális lyukkártya párok. - /Dual feature cards/ - WILLIAMSON, R. - Office Magazine, 11.k. 217.sz. 1964. jul. 530-531.p.

A Chiswick Products laboratóriumában régebben kétféle célra /kutatási jelentések és levelezés nyilvántartása/ használtak vizuális lyukkártyákat az ismert módon. A kedvező tapasztalatok alapján most a kivonatok feldolgozásánál is ezt a módszert vezették be bizonyos változtatásokkal.

A deszkriptorokat a következőkhöz hasonló kódjelekkel fejezik ki: A2Z, F3P, Y2N stb. Minden egyes kódjelet egy pár vizuális lyukkártyán jelölnek és keresnek vissza. Az előzőeknél például így:

A2Z = A2 + 2Z  
F3P = F3 + 3P  
Y2N = Y2 + 2N

Az A1A-tól Z1Z-ig tartó kódjelekkel /amelyekből néhányat az összeté-

veszthetőség miatt kihagytak/ 288 vizuális lyukkártyán ily módon 3456 deszkriptort tudnak kifejezni.

Ezzel a nem hagyományos módszerrel igen nagy kártyamegtakarítást érnek el. Hátránya, hogy a visszakeresésnél bizonyos felesleges kódjelek is jelentkezhetnek. A példa szerint pl. ha egy kivonat kódjele A2Z, F3P és Y2N, akkor a lyukasztásnál az A2N és az Y2Z is jelölve lesz. A tapasztalat szerint a visszakeresésnél azonban egy deszkriptor pár esetén csak 10 százalék, három deszkriptor esetén pedig csak 1 ezrelék felesleges információ jelentkezik. /B.S./

74

651.926.011

Összekapcsolhatósági számítások, szintaktikai függvények és orosz szintakszis. - /Connectability calculations, syntactic functions and Russian syntax/ - HAYS, D.G. - Mechanical Translation, 8.k.l.sz. 1964.aug. 32-51.p.

A mondat szerkezet meghatározásának programja része a nyelvészeti matematikai számítások rendszerének. Gyakorlati felhasználásának területe a gépi fordítás és gépi dokumentálás. A program két részből áll:

a/ nyelvtani elemzés logikájának rutinja, amely a "szórend" elemzésével az egyedi szóelőfordulások lehetséges kombinációit választja ki és a szintaktikai tulajdonságaik leírásával átadja ezeket a kombinációkat az

b/ összekapcsolhatósági vizsgálat rutinjának, amely a nyelv grammatikája alapján meghatározza, hogy a talált mondatrész párok vizsgált összekapcsolási esetében a nyelvtan általános szabályai ilyen kombinációt megengednek-e.

A tanulmány részletesen csak az utóbbi rutinnal foglalkozik és kód-egyeztési technikát használ, amely elkerülhetővé teszi kiterjedt táblázatok vagy bonyolult programok használatát az összekapcsolhatósági vizsgálatoknál. A módszer az egyes előfordulások gondos szintaktikai leírását és jelentékeny mennyiségű információ tárolását kívánja.

Orosz szópárok összekapcsolhatósági vizsgálatához blokkdiagrammal leírt programot ad, amely kilenc szintaktikai függvényre korlátozódik. /P.E./

75

651.926.011:401

Szemantikai analízis módszertana különös tekintettel az angol előljárókra. - /The methodology of semantic analysis with special application to the English preposition/ - WHITE, J.H. - Mechanical Translation, 8.k. 1.sz. 1964.aug. 15-31.p.

Számos nyelvészeti elmélet keletkezett a nyelvi adatok, vagyis a természetes nyelv formális feldolgozására. E jelentősebb nyelvészeti modellek egyike a rétegzési elmélet. Ez a nyelveket réteges szerkezetű komplex rendszereknek tekinti, ahol a rétegeket bizonyos nyelvészeti szabályok fűzik össze. A tanulmány a szemantikai anali-

172

zis szempontjából írja le a rétegezési elméletet és az angol nyelv főbb előljáróinak szemantikai analizisét adja. Az analizis menete azt mutatja, hogy részben átalakul más szavak szemantikai analizisévé, így a nyelv egészének rétegezési elvekre felépített szemantikai analizisének válhat kiindulópontjává.

A szomszédos rétegek viszonyát kifejező realizációs elmélettel részletesen foglalkozik. A cikk javarésze /kb. 14 oldal/ a tizenegy legjelentősebb angol előljáró 106 differenciálható jelentésváltozatát elemzi szövegkapcsolatainak felsorolásával. /P.E./

76

651.926.011:401:48

Szláv nyelvek: összehasonlító morfoszintaktikus analizis. - /Slavic languages: comparative morphosyntactic analysis/ - PACAK, M. - Mechanical Translation, 8.k. 1.sz. 1964.aug. 11-14.p.

Jelenkori nyelvészet a nyelvek közötti kapcsolatok általános elméletével is foglalkozik. A tanulmány négy szláv nyelv: az orosz, cseh, lengyel és szerb-horvát nyelv mellékneveinek egyenértékűségével kapcsolatban végzett összehasonlító nyelvészeti vizsgálatok eredményeit tárgyalja. E négy nyelvre közös eredetük és párhuzamos fejlődésük miatt esett a választás. Tisztázni szeretné, hogy ilyen esetben felállítható-e egy közös morfológiai és szintaktikai rendszer, amely megkönnyítené a gépi fordítás programozását e nyelveken.

Definiálja az eljárást az egyenértékűség meghatározására és alkalmazza a tekintetbe vett szláv nyelvek mellékneveinek elemzési eredményeire.

A morfoszintaktikai analizis elektronikus adatfeldolgozó berendezésre tervezett programja a négy nyelvből összesen 80 cirill és latin betűt használt fel.

Ez az összehasonlító kutatás olyan összefüggéseket hoz felszínre kvalitatív és kvantitatív értékelési szempontok között, amelyek gépi számítástechnikai módszereknél alkalmazhatók. /P.E./

77

651.926.011:401:482

Előljárós kifejezések helyzete az orosz szövegekben. - /The position of prepositional phrases in Russian/ - HARPER, K.E. - Mechanical Translation, 8.k. 1.sz. 1964.aug. 5-10.p.

A matematikai nyelvészet egyik elsődleges célja olyan automatikus nyelvelemző programok kifejlesztése, amelyekkel írott szövegek feldolgozhatók. Ilyen gépi elemző programok gyakorlati felhasználási területe a gépi fordítás, indexkészítés és referátumok készítése elektronikus adatfeldolgozó gépek segítségével.

E tanulmányban ismertetett program arra a nyelvtani modellre épül fel, amelyet a RAND Corporation az orosz lingvisztikai kutatások alapjául elfogadott. Ezek során orosz fizikai folyóiratokból származó szövegek 10 000 mondatát dolgozták fel a program segítségével. Tárolóközeg mágnesszalag volt.

Részletesen foglalkozik előljárás mondatrészek szerkezeti elemzésével. Bemutatja, hogy megfelelő kritériumok hiányában a szókörnyezet elemeinek relatív helyzetéből is elég pontos behatárolás végezhető. E célra négy szabályt ad meg.

Az automatikus gépi nyelvelemzés eredményességét jelentősen növelné, ha a szerzők a szövegek informatív jellegét a szórendi szabályok betartásával növelnék. /P.E./

78

651.926.011:420:482

Angol névelők beillesztése angol-orsz gépi fordításu szövegekbe.-  
/Preliminary report on the insertion of English articles in Russian-English MT output/ - MARTINS,G.R. - Mechanical Translation, 8.k.l.sz. 1964.aug. 2-4.p.

Orosz szövegek angol fordításának gépi eljárásában a legjobban vitatott probléma az angol névelők beillesztésénél követendő szabály. A legtöbb eljárás egyszerű statisztikus vagy kombinált szintaktikus-statisztikus módszert alkalmaz.

Jelen tanulmány egy nem-statisztikus elv alkalmazását írja le az a, an, the és ø angol névelők megfelelő kiválasztására és az oroszból géppel fordított angol szövegekbe történő értelmes elhelyezésére. A kísérlet anyaga a Pravdából vett szövegrész volt.

Bizonyítja, hogy ésszerűtlen és lehetetlen egyetlen legjobban beillő angol névelő automatikus meghatározására törekedni. Ezért az eljárás az angol névelőket öt lehetséges együttes előfordulási csoportba osztályozza. Négy egyszerű igennel és nemmel megválaszolható kérdés útján határozza meg, hogy a kérdéses főnév névelője melyik osztályba tartozhat. A kiválasztott osztály névelő kombinációját nyomtatja a főnév elé. /P.E./

79

659.24

Ötletek a tájékoztatás számára.- /Ideas for information/ -  
DAVIDSON,D.W. - Patra Journal, 5.k. 1.sz. 1964.máj. 17-20.p.

A tudomány tanulhat a kereskedelemtől: hasonlitsuk csak össze a hirdetések eleven stílusát, kifejező képeit nem egy műszaki folyóirat kusza mondataival és szövevényes ábráival, vagy egy kirakat világos elrendezését a műszaki könyvtár bonyolult rendjével, szigorú légkörével.

Mind a tudományon belül, mind a tudomány és az ipar között sürgősen lehetővé kell tenni az információközlés sima áramlását.

Néhány megcsontosodott emberi tulajdonságot kell ehhez megváltoztatni, néhány hagyománnyal szakítani kell. Ez frissítőleg hatna és bizonyos fókig a műszaki tájékoztatás reneszánszát jelentené. Inkább egy, az emberi gondolkodásból kiinduló forradalomra, mint kifinomult rendszerek költséges bevezetésére van szükség.

A PATRA /Printing, Packaging and Allied Trades Research Association/ már megtette az első lépéseket és műszaki könyvtárát ennek szellemében szervezte át.

Egy rugalmasan dolgozó kis csoport számára az "organizmus" a legmegfelelőbb fogalom. Mindenki legjobb képességei szerint működik közre, a végső felelősséget egy ember viseli, de értékes kezdeményezés a szervezet bármelyik tagjától érkezik. /Dza/

80

681.6:541.61

Javaslat kémiai szerkezeti képletek olyan módosított írásmódjára, amely teljes számítógépi kóddá alakítható. - /A proposed improvement in the printing of chemical structures, which results in their complete computer codes/ - FELDMAN, A. - American Documentation, 15. k. 3. sz. 1964. júl. 205-209. p.

Az információ terjesztés tradicionális közege még ma is a nyomtatott lap. A vegyészet azonban még ma sem alkalmazkodott a modern nyomtatási technikához. Betűszedő gépek, írószerkezetek képtelenek a kémiai szerkezeti képleteket összeállítani. A tanulmány új eljárást mutat be, amellyel írószerkezetek kémiai szerkezeti képleteket tudnak összeállítani. Az új nyomtatási eljárás egyúttal melléktermékként a nyomtatott szerkezeti ábrák kódolt szalagjait is előállítja. Ezekkel számítógépek kémiai információ visszakeresést végezhetnek.

Az eljárás a vegyészet területén túl bármely kétdimenziós betűszedési problémára is alkalmazható. Így ezen eljárás segítségével matematikai képletek elektronikus diagramok és más hasonló ábrák is ki-nyomtatathatók anélkül, hogy ezeket a bonyolult geometriai ábrákat előbb kézzel meg kellene rajzoltatni. /P.E./

81

771/773

A kidolgozási körülmények befolyása a dokumentumfilmek feloldóképességére. - /Der Einfluss der Verarbeitungsumstände auf das Auflösungsvermögen der Dokumentenfilme/ - JACOBSOHN, N. - Reprographie, 4. k. 6. sz. 1964. szept.-okt. 123-124. p.

A modern felvevőgépek objektívjeinek feloldóképessége legalább 120 vonal milliméterenként. Ha az optika relatív nyílását reteszeléssel szűkítjük, a feloldóképesség gyengébb lesz, a negatív részlet-visszaadása romlik. Ennek ellenére a gyakorlatban mégsem célszerű a legnagyobb nyílást használni, mert minden objektívnek van bizonyos hibája, melyet csak közepes reteszeléssel küszöbölhetünk ki. Tul. erős reteszelés minden esetben rontja a felvétel minőségét.

A gyakorlatban a felvételezéshez izzólámpákat használnak, melyek a színhőmérséklettől függően többé-kevésbé a hosszuhullám területén fekszenek. Ha kékes fényt, vagy fénycsövet használnak, tanácsos UV-szűrőt, vagy egy halvány sárga szűrőt helyezni az objektív elé. - Gyors előhívó alkalmazása esetén a diffúziós fényudvar erősen csökken, így magas feketedést érhetünk el és briliáns negatívot kapunk. Dokumentum filmeket felesleges finomszemcsés kiegyenlítő előhívóban hívni, mert a feloldóképesség ilyen hívásnál egyáltalán nem javul.

Különböző tónusu eredetű sokszor nem fényképezhetők egyforma expozícióval, ezért ezeket külön kell felvételezni. Ha az

eredetén egymás mellett több tónus van, igyekezni kell olyan megvilágítást alkalmazni, mely egy középértéket képvisel. /G.A./

82

774/777

Csak az újabb reprográfiai eljárások érdekesek? - /Sind nur die neueren Reprographischen Verfahren interessant?/ - WILL, T. - Büro-technik - Organisation, 12.k. 2.sz. 1964.febr. 137-138.p.

Gyakran előfordul, hogy a legmodernebb üzemekben is használnak régi, elavultnak látszó gépeket, melyek azonban ma is gazdaságosan termelnek. Ezek a példák azt mutatják, hogy egyes esetekben jó eredménnyel használhatók a régebbi géptípusok is. Az új készülékekről nagyszámu ismertetőt terjesztenek az előállító gyárak, melyek között a vevőnek nehéz eligazodni. Mindenek előtt különbséget kell tenni másolási és sokszorosítási eljárások között. Az előbbit kis példányszámnál, az utóbbit nagy példányszámnál használják.

Ha csupán 1-3 db másolat szükséges, akkor a negatív-pozitív eljárások, a melegeljárás, vagy az elektromásolás használatos. 1-5 db másolás esetén a diffúziós eljárást vagy a Verifax eljárást alkalmazzák. 1-50 másolat esetén jól bevált a fénymásolás, 200 másolatig pedig a spirit-carbon, vagy átnyomósos eljárás. Magasabb példányszám irodai ofszet eljárással érhető el. Az egyes eljárások különféle módon variálhatók, ezért rendkívül fontos, hogy az irodai sokszorosító részlegek berendezésénél megfelelő körültekintéssel járjunk el. /G.A./

83

778.14

Remington Rand folyamatos mikrofilmfelvevőgép Modell 555.- /Remington Rand Durchlaufkamera Modell 555/ - Reprographie, 4.k. 6.sz. 1964.szept.-okt. 137.p.

A Remington Rand folyamatos mikrofilmfelvevőgép egyszerűen kezelhető és nagyteljesítményű készülék, mely a legkülönbözőbb célokra használható. Egyaránt fényképezhető egyoldalas vagy kétoldalas dokumentum. A kétoldalas dokumentumoknál a két oldal egy munkamenetben kerül fényképezésre, a filmen a képek egymás mellé kerülnek.

A fényérték megállapítása automatikusan vagy manuálisan történik. Automatikus filmtovábbítóval van felszerelve, továbbá számláló szerkezet és filmfelhasználásmutató tartozik hozzá. A filmtekercs végét egy akusztikai jelzőberendezés jelzi, az egy vagy kétoldalas filmmezést pedig ellenőrző lámpa mutatja.

A fényképezendő dokumentumok átfutási sebessége percenként 38 m. Ha az automatikus dokumentum adagoló egyszerre két eredetit juttat a készülékbe, egy kapcsoló önműködően kikapcsolja az áramot.

A készülék 16 mm-es perforátatlan filmmel dolgozik, az adóorsó 60 m-es, a vevőorsó 30 m-es. Kicsinyítés mértéke 1:25, 1:35, 1:42. /G.A./

Fejlődés a mikrofilm birodalmában. - /Entwicklungen auf dem Mikrofilmsektor/ - Bürotechnik - Organisation, 12.k. 4.sz. 1964.ápr. 292.p.

A Kardex mikrofilmprogram ebben az évben 6 új készülékkel bővült. A Modell MF 16 folyamatos mikrofilmfelvevőgép, mely percenként 26 folyóméter papírt fényképez DIN A 3-as méretig. A gép 16 mm-es filmre dolgozik, súlya 17 kg.

A Modell F 440 olvasókészülék lyukkártyákba montírozott 35 mm-es mikrofilmek részére készült. Képernyője 26,7 x 30,5 cm és 15-szörös nagyítással dolgozik.

Teljesen új modell az F 458 olvasókészülék, 16 és 35 mm-es filmhez vagy síkfilmhez. Lyukkártyába montírozott filmhez ugyanugy használható, mint átlátszó tasakokba raktározott filmhez. Képernyője 30,5 x 30,5 cm, mely teljesen reflexmentes.

Rajzok felvételezésére való DIN A 1 méretig a Modell 1100 mikrofelvételező gép. Ez a készülék asztalra állítható és 35 mm-es filmre készít felvételeket úgy, hogy a filmen az első és hátsó oldal egymással szemben áll. - A Modell PD 302 kontakt másológép, mely 16, 35, 70 mm-es mikrofilmekről, 27,4 m percenkénti sebességgel készít másolatot rendes szobavilágítás mellett.

/G.A./

Mikrofilm archiválási rendszer. - /Ordnungsmittel für die Mikrofilm-Archivierung/ - WILL, Th. - Bürotechnik - Organisation, 12.k.4.sz. 1964.ápr. 251-253.p.

A mikrofilmek raktározása tekercsformában vagy egyenként esetleg csikokban történhet. A tekercsformában történő raktározás - mivel hézagmentes - legjobban megfelel a törvényes előírásoknak. Olyan helyeken, ahol a mikrofilmarchív állandó kiegészítésre szorul, a mikrofilmeket inkább egyenként vagy csikokban raktározzák. Ez a módszer csak akkor lehet kielégítő, ha bevezetésekor magas követelményeket támasztunk. A lyukkártya-rendszer segítségével bármilyen mikrofilmet azonnal megtalálhatunk.

A rajzarchívumok általában nagyobb formátumúak, mint a mikrofilmarchívumok, 70 mm-től DIN A 4-es formátumig terjedhetnek. A különböző méretek raktározására különösen alkalmas a Hebona-kartoték, mely könyvformában könnyen áttekinthető és regiszterrel jól kezelhető. A nagyszámu tartógyűrűk segítségével a filmek bárhogyan lerakhatók, nem kell a sorrendet betartani. A különböző méretű átlátszó tasakokban az egyes méretek a megfelelő sorrend szerint rakhatók le, de az áttekintés ennek ellenére zavartalan. A tasakok kezelése kényelmes és emellett biztosítja a filmek védelmét.

/G.A./



Osztálytermi megfigyelés a tanításban. - /Classroom observation in teacher training/ - FOX, D. - Visual Education, 1964.okt. 7-11.p.

A tanítás alatti mozifilm készítés gondolatát elvetették a költségek és a szinkronizálási sebesség nehézségei miatt. A felvétel zavarná az előadás menetét is. Azt tapasztalták, hogy 30 és 100 közötti filmszalag vagy diapozitív sorozat készítésével megfelelő vizuális felvételek készíthetők a különböző típusú órákról. A felvételeket 35 mm-es egyobjektives tükröreflexes fényképezőgéppel készítették a tanterem hátsó részéből. Az oktató eszközök, a vizuális segéd-eszközök, a gyermekek munkái, a táblán lévő feliratok óra után jobban fényképezhetők. Azt tapasztalták, hogy az oktató előadása és a gyermekek figyelése a tanárra kevésbé alkalmas a vizuális rögzítésre és a későbbiekben jobban kiválasztották azokat a részeket, amelyek vizuális szempontból valóban fontosak. A hang rögzítésével kapcsolatban két fő probléma jelentkezett: az egyik a tanterem visszhangja volt, amely főleg a nagyméretű ablakok miatt keletkezett, a másik problémát a gyermekek által adott válaszok majdnem rögzíthetetlen hangja jelentette. Az első problémát a tanár nyakára akasztható mikrofonnal könnyen megoldották, ezt a mikrofont mind a tanár, mind pedig a gyermekek gyorsan megszokták. A másik probléma megoldása már nehezebb volt. Szükség volt egy másik mikrofon felállítására is, amely a gyermekek válaszait vette. Ezt a mikrofont állványon a pódium előtt helyezték el. /B.L./

8 mm: a jövő filmje. - /8 mm: a choice for the future/ - Visual Education, 1964.okt. 4-6.p.

A hagyományos 8 mm-es film tulajdonképpen 16 mm széles filmszalag, amelyet előhívás után kettévágnak és így két 8 mm széles szalagot nyernek. A vetítógép fogasdobja 16 mm-es film perforációjához készül. Az új Super 8 mm-es filmnél a perforációk kisebb méretűek, és így nagyobb területet engednek a kép számára. Ily módon a normál 8 mm-es filmmel szemben több mint 50 %-kal megnövelhető a képterület. Ezáltal nagyobb és fényesebb képet kapunk a vetítővásznon. Az új filmet az Eastman Kodak cég fejlesztette ki. Az iskolai oktatásban jelenleg még az egyszerű és olcsó 8 mm-es kazettás film felhasználása a legelőnyösebb. A jövő azonban itt is a Super 8 mm-es filmé. A 8 mm-es hangosfilm felhasználása az oktatásban előnyösebb a 16 mm-es hangosfilmenél és könyvtárak is jól felhasználhatják. A Super 8 mm-es film képterülete 50 %-os teljesítménynövekedést eredményez ugyan, de a 16 mm-es film képterülete négyszer nagyobb. A hangteljesítményben a 16 mm-es ugyancsak felülmúlja a 8 mm-esét. A 8 mm-es némafilm vetítők tömeggyártása következtében áruk olcsó, a hangosfilm vetítő ára viszont a 16 mm-esnek kétharmadrészét teszi ki. A normál 8 mm-es filmen a mágneses hangcsik a perforációs lyukak és a film széle között, míg a Super 8 mm-esen a mágneses vagy fényhangcsik a perforációval szemben lévő oldalon van, és 30 000-ed hüvelyk széles

/a 16 mm-es film hangcsikja 60-80 000-ed hüvelyk széles./ /B.L./

88

791.43-96:771/773

Új lehetőségek a 8 mm-es film tudományos célokra való alkalmazásában. - /Neue Möglichkeiten des 8 mm- Films für wissenschaftliche Zwecke/ - ERNST, D. - Research Film, 5.k. 1.sz. 1964. 27-31.p.

Az utóbbi időben a filmgyártó ipar nagymértékben tökéletesítette a 8 mm-es film felhasználhatóságát a tudományos munkában. A szerző tárgyalja a filmnek a kutatás területén számbavehető felhasználhatósági lehetőségeit és számos olyan javaslatot tesz arra vonatkozólag, hogy a 8 mm-es film a többi méretű filmekkel együtt hogyan tarthat lépést. /B.L./

89

791.43-96:771/773

Új ötletes hangosfilm vetítógép. - /New sound projector with new ideas/ - Film User, 1964.okt. 563.p.

Az amerikai gyártmányú Graflex 16 optikai hangcsikos film vetítésére alkalmas, de készül a mágnescsikos film vetítésére alkalmas modell is. Félautomatikus film befűzővel, kettős hangszóróval és 150 órás élettartamu vetítő izzóval van ellátva. Kettősszínű vetítőlámpájában belső tükrös van, amely visszaveri a fényt, de elnyeli az izzószálról sugárzó hő egy részét. A lámpa teljesítmény 250 W 21,5 V-on. Állóképeket is vetít, ilyenkor a fényt teljesítmény automatikusan a normálisnak kb. a felére csökken. A filtekercset motorikusan visszahozhatja játszani. Két sebessége van: 24 kép/mp a hangosfilmenél és 18 kép/mp /új amerikai szabvány/ a némafilmenél. A kétpillás forgózár automatikusan vált át hárompillásra a némafilmre kapcsoláskor. A legtöbb kapcsolást nyomógombbal lehet végezni. A Graflex hangrendszer fototranzisztoros táplálású 15 W-os erősítőből áll, külön mély- és magashang szabályozóval. Két hangszórót tartalmaz, egyet az alacsony hangokra, egy kondenzátorost a magas hangokra. Frekvenciataromány 50-15 000 Hz/mp. A vetítógép súlya hangszóróval együtt kb. 19 kg. /B.L./

90

791.43-96:771/773

Video-mágnesszalagos képrögzítők fejlődése. - /Developments in video-tape recorders/ - HOWDEN, A.P. - Visual Education, 1964.okt. 13-15.p.

A video képrögzítő magnetofonoknál 19,05 cm/sec sebességen nagyobb frekvenciaátvitel érhető el, mint a 9,52 cm/sec sebességen. Ezt az elvet először a BBC használta a VERA típusú készüléknél. A TELCAN típusnál ugyanezt alkalmazták, amely alacsony ára /50 dollár/ következtében nagy érdeklődést váltott ki. Ez utóbbinál a 3 MHz/sec sáv

elérése céljából 457,2 cm/sec szalagsebességet használnak. Kisebb sebességű szalagokat is alkalmaznak, de akkor a sávtartalom csökken. A szükséges nagy szalagsebesség számos komoly problémát okoz a lineáris letapogató rendszerben. A legtöbbjük mechanikai probléma. 457,2 cm/sec sebességen a video jelrögzítő 24-szer nagyobb kapacitású orsót igényel, mint a hangrögzítő magnetofon. 30 perces üzemeltetésnél az orsó szabványos vastagsága közel 84 cm átmérőt tesz szükségessé. A TELCAN készüléknél háromcsikos szalagot használnak, és a visszatekerési idő 15 perc 457,2 cm/sec sebességen 29 cm átmérőjű orsóval. Az Ampex VR-1550 típusu video-képrögzítő ismertetése. /B.L./

91

791.43-96:771/773

Ultrahang kinematográfia - A kutatófilmek új módszere. - /Sonocinematography - A new research film method/ - GREGUSS, P. - Research Film, 5.k. 1.sz. 1964. 31-40.p.

Az ultrahangtechnikában leggyakrabban használt módszer az un. keményített film módszer, amely a kémiai folyamatok gyorsító hatásán alapszik, pl. a keményített filmek színezése az iodin vizes oldatában. A filmeket elavult fényképezési filmekből készítik. Ezeket fixálják, keményítik és mossák, szárítani azonban csak kb. 24 órás keményítő oldatban való áztatás után szabad. A vizes iodin oldat koncentrációja kb.  $6 \cdot 10^{-5}$  g/cm<sup>3</sup> és a jó kép fényerőssége 1 W/cm<sup>2</sup> és többperces expozíciós idő szükséges. Az ily módon elért eredmény meglehetősen gyenge és ezért az ultrahangkinematográfiában való alkalmazása meglehetősen korlátozott. Az un. "alusonophot" eljárás - amelyet jelenleg kutatnak a laboratóriumban - azon a megfigyelésen alapul, hogy ultrahanghullámok alumínium-lemezre vetítésekor - amely utóbbi az anódot képezi az eloxálási folyamat alatt - az oxidréteg helyi vastagsága az ultrahanghullám erősségével arányos. Megfelelő elektrolitikus fürdőt, áramerősséget és feszültséget használva, olyan vastag oxidréteg nyerhető, hogy az Newton interferenciákat mutasson ferdéirányú fény hatására. Ha a sűrűségeloszlás nem egyforma, az ultrahanghullámok területét színesen látjuk.

A szerző a továbbiakban a fényérzékeny filmek ultrahanggráfia alkalmazását és az ultrahangos képátalakítókat tárgyalja.

/B.L./

□ □ □